

De Boereoorlog.

Martin Bossenbroek. Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2012. 613 pp.
ISBN: 978-90-253-6993-4.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v52i1.32>

Met hierdie baie besonderse werk oor die Anglo-Boereoorlog het Martin Bossenbroek die Libris Geschiedenis Prijs vir 2013 gewen. Die prys bekroon "historiese boeke die een algemeen publiek aanspreken".

Prysgewyse het Bossenbroek hom al bewys toe hy vir sy doktorsale proefskrif *Volk voor Indië* (1992) die Schouwenburg-prijs verower het.

Twee van sy ander produkte, *Holland op zijn breedst: Indië en Zuid-Afrika in de Nederlandse cultuur omstreeks 1900*, en 'n hoofstuk oor Willem Leyds as historikus in 'n ander bundel, was waardevolle voorbereiding vir die skryf van *De Boereoorlog*.

Die boek is skitterend en oorspronklik aanmekaar gesit. Bossenbroek verduidelik: "Drie personee word in het bijzonder gevolg, omdat zij de drie verschillende perspectieven destijds perfect hebben verwoord en nu nog steeds personifiëren [...] Direct, door hun dagboeken, brieven en reportages, maar ook na afloop, in hun herinneringen en bespiegelingen."

Die drie ankerpersone is die Nederlandse juris en agtereenvolgens staatsprokureur en staatssekretaris van die Zuid-Afrikaansche Republiek, Willem Leyds; die Britse oorlogsverslaggewer en soldaat, Winston Churchill; en Deneys Reitz, jeugdige burger van die Zuid-Afrikaansche Republiek en skrywer van die klassieke *Commando*. Al drie van hulle het die merkwaardige vermoë gehad om oral op te duik waar dinge gebeur. En daarom dus 'n goeie keuse vir Bossenbroek.

Die verhaal begin in 1884 met die Leyds-gedeelte, waar president Kruger hom in Nederland as staatsprokureur werf, en strek tot kort voor die uitbreek van die Anglo-Boereoorlog in Oktober 1899; Churchill vat hom verder van die uitbreek van die oorlog tot

met die Britse verowering van Pretoria in Junie 1900; en Reitz tel hom op kort voor die val van Pretoria en loop met hom tot by die Vrede van Vereeniging in Mei 1902. In die tweede (Churchill-)fase figureer Leyds steeds, en in die derde (Reitz-)fase bring die skrywer Leyds en Churchill vernuftig by.

Bossenbroek merk op dat daar by die geskiedskrywing oor die Anglo-Boereoorlog één invalshoek ontbreek—die rol wat Nederland (die "Dutch Connection") speel by die aanloop tot en konflik tydens die oorlog. En so het hy beplan om hierdie aspek by die geskiedenis van die oorlog te integreer. Met sukses. Die opbou na die Anglo-Boereoorlog veral met Leyds as staatssekretaris en die aanbou en betekenis van die Delagoabaaispoorlyn word behendig bygebring om Nederlandse betrokkenheid te bevestig.

'n Verfrissende kenmerk van die werk is die sobere objektiwiteit van die skrywer. Hy gee gebeure en die denke en optrede van sy ankerpersone weer, maar hy plaas dit in perspektief. Die resultaat is 'n stewige, gebalanseerde, ewewigtige en objektiewe werk. 'n Potensieel emosionele tema soos die blanke en swart konsentrasiekampe kan as voorbeeld dien. Slegs eenmaal is daardie ewewig afwesig, wanneer die Kgatla se aanval by Derdepoot in November 1899 nie die besef bykry nie dat die aanval eintlik gelei is deur 'n Britse afdeling van 120 man onder kolonel Holdsworth, wat onttrek het kort nadat die aanval van stapel gestuur is.

Laas met Thomas Pakenham se *Boer War* in 1979 is hierdie resensent so verower deur 'n meesleurende skryfstyl soos dié van Bossenbroek. Soms knetter epigrammatiese sinne soos masjiengeweevuur, en oorspronklike en dikwels besonder gevatte woordkeuses volg mekaar snel op. Die skrywer benut die plastisiteit en rykdom van die Nederlandse taal verstommend doeltreffend. Die resultaat: 'n pragtige stuk prosa, wat hierdie werk 'n leesensasie maak. Veroorloof die resensent dan dat hy 'n hele aantal voorbeelde gee, gegewe die tydskrif waarin hierdie resensie verskyn:

President Thomas Burgers in Nederland in 1873: "Hij wist niet alleen diplomatiek banden aan te knopen maar ook een lening los te krijgen voor de aanleg van een spoorweg vanuit Transvaal naar de Indische Oseaan. Bovendien kreeg hij van de dichteres Catharina van Rees een volkslied mee naar huis." (33)

Die Nederlanders se veranderde siening van die Boere in 1880: "Als by toverslag ondergingen die swarte schapen van die familie een metamorfose in de beeldvorming." (34)

Die Transvalers se oorwinning by Majuba in die Eerste Anglo-Boereoorlog: "Op 27 februari 1881 deelden ze de genadeklap uit, op de berg Majuba, een naam die nog lang zou nasuizen in Engelse oren" (36)

Goud bring verandering: "In Johannesburg werd in razende vaart een nieuw Transvaal uit de grond gestampt." (78)

Kruger soek vergeefs finansiële steun in Nederland in 1884: "Er was aanzienlijk uitbundiger gezwaaid met vlaggetjes dan met chequeboekjes." (94)

Ná die Jameson-inval: "De Boeren vonden elkaar in vastberaden eensgezindheid en gezamenlijke afkeer van de Engelsen." (137)

Leyds aan boord van 'n skip saam met Britse passasiers wat vertel hoe die Britse volk agter hul regering staan: "Leyds werd niet vrolijk van al hun verhalen." (176)

Koerantinterpretasies: "Wat *De Volksstem* de Britten in de schoenen schoof, wierp *The Times* de Boeren voor de voeten." (250)

Wanneer French se kavallerie Kimberley ontset: "Bezweet, afgemat, dik onder het stof, maar dat weerhield respectabele dames er niet van om hen min of meer van hun paard te trekken en onstuimig te omhelzen." (306)

Oor Arthur Conan Doyle: "De Imperial Yeomanry wilde hem niet toelaten vanwege zijn leeftijd (veertig) en militaire ervaring (geen)." (318-9)

Lord Roberts wil nie die hertog van Malborough langer op sy staf hê nie: "Daar liepen ook al een Duke of Norfolk en een Duke of

Westminster rond. Wel wat veel hertogen in erebaantjes bij elkaar, schreef de Britse pers kritisch, en Roberts besloot tactisch eentje af te staan." (347)

Die Boere-pimpernel is lastig: "Nu eerst tijd om af te rekenen met dat gedonder van die Christiaan de Wet." (369)

Anders as met die Jameson-inval in 1896 is die Transvaalse president in 1900 'n verleentheid vir die Duitse keiser: "Paul Kruger paste niet meer in de logica van Wilhelm II. Ingedroogde stopverf uit een vorig denkraam. Hij moet weg, Duitsland uit." (429)

Steungroepe vir Kruger in Nederland: "Jonge dames en heren van de Tekenaacademie. Een deputatie van de 3de sectie van het Metalen Kruis, gemiddelde leeftijd 89,5." (430)

Churchill kritiseer die Britse wyse van oorlogvoering: "Daar was al genoeg mis mee, naar zijn onbescheiden mening." (494).

De Wet se mislukte inval in die Kaapkolonie: "Het regende nog steeds toen hij elf dagen later met de staart tussen de benen terugglibberde naar Transvaal." (504)

Lyding tydens Smuts se inval in die Kaapkolonie: "Beweging was nu puur lijfsbehoud. Wie stilviel, was ten dode opgeschreven." (509)

En wanneer Smuts vir vredesamesprekings na Transvaal teruggeroep word, die mooiste prosa: "Dit was een enorme opdonder. Zo'n acht maanden geleden waren ze als vogelverschrikkers de Kaapkolonie ingeslopen, ze hadden zich door onvoorstelbare moeilijkheden heen weten te vechten, en ze controleerden inmiddels vrijwel het hele westelijke deel. En nu, precies op het moment dat ze zich opmaakten voor een spectaculair vervolg, kregen ze dit nieuws. Zouden de zaken er dan zo slecht voor staan in Transvaal en Oranje Vrijstaat? Dat moest haast wel. Smuts zag het allemaal somber in. Maar hij had geen keus, hij moest wel gaan." (542)

So 'n skitterende werk laat 'n mens huiwer om die twintigtal feitefoute uit te lig. Enkele voorbeelde: Die twee republieke was nie saam as die Zuid-Afrikaansche Republiek bekend

nie (32); Churchill was nie by die Slag van Majuba nie, maar wel by die vredesamesprekings, en Buller het nooit tevore teen die Boere geveg nie (203); deurgaans gebruik die skrywer foutiewelik die benaming “commando” vir ’n burger—nee, wel in die twintigste eeu dui dit op ’n “member of an amphibious unit”; die skrywer aanvaar Reitz se stelling dat hy op 17-jarige leeftyd eintlik te jonk was om kommandodiens te doen—in werklikheid was die oproepleeftyd van 16 jaar af (384); hy verwar die Vrystaatse generaal Andries P. Cronjé met die Transvaalse generaal Andries P.J. Cronjé (388); en Koos de la Rey het nie aan die Afrikanerrebellie van 1914 deelgeneem nie (568).

Bossenbroek vind (17) in die park van die Oorlogsmuseum van die Boererepublieke in Bloemfontein slegs ’n Afrikaner-interpretasie van die oorlog. Hy kan gerusgestel word: Sedert sy besoek in September 2011 het daar talle uitbreidings en ontwikkelings plaasgevind wat sy stelling verouderd maak—’n Britse hospitaal met ’n uitstalling wat op die mediese dienste tydens die oorlog fokus, ’n voorstelling van ’n Britse begraafplaas met tydgenootlike ysterkruise, ’n paradegrond met ’n lokomotief en trokke. En daar kom binnekort ’n monument vir Britte wat gesneuwel het wat nie op ander monumente in Suid-Afrika voorkom nie.

Wat het ons hier? Ten spyte van die genoemde besware, ’n werk wat hierdie resesent se siel en historiese sin verryk het. Breed gaan hy op die boekrakke staan. Verdienste-lik. Onlangs het *De Boerenoorlog* ook in Afrikaans verskyn en ’n Engelse uitgawe vir die Britse mark word voorberei. My innige simpatie aan die vertalers wat aan hierdie woordkunsenaar se towerwerk reg moet laat geskied.

Fransjohan Pretorius
Fransjohan.Pretorius@up.ac.za
Universiteit van Pretoria
Pretoria